

Μολιέρος:

Κατά φαντασίαν ασθενής επί σκηνής

Ζωγράφος των ηδών μιας εποχής

Γιάννης Πασιώνης
Παιδίατρος

Ο Μολιέρος γεννήθηκε στο Παρίσι το 1622. Ο πατέρας του ήταν διακοσμητής, θαλαμηπόλος της βασιλικής αυλής.

Ανατράφηκε σε μεγαλοαστικό περιβάλλον, που αργότερα το παρουσίασε σε πολλές κωμωδίες του. Σπούδασε στο ιησουϊτικό κολέγιο του Κλερμόν όπου φοίτησαν πολλοί επιφανείς Γάλλοι μεταξύ των οποίων και ο Βολταίρος. Η μητέρα του πέθανε σε ηλικία 31 ετών, όταν ο Μολιέρος ήταν 10 χρόνων και ο πατέρας του μετά ένα χρόνο ξαναπαντρεύτηκε. Σε τρία χρόνια πέθανε κι η μηριά του, κι έτσι ο πατέρας του χήρος με πέντε παιδιά του μεταβίβασε το αξίωμα του «βασιλικού θαλαμοστόλου». Όμως ο Μολιέρος παραιτήθηκε από τα δικαιώματά του αυτά και συγκρότησε θίασο με την επωνυμία «Ένδοξο θέατρο» και ξεκινά περιοδείες στην επαρχία που διήρκεσαν σχεδόν 13 χρόνια. Σε ηλικία 36 χρόνων γύρισε στο Παρίσι στην άνθηση της τέχνης του ως ηθοποιού και κωμωδιογράφου. Εκεί σε διάστημα 15 χρόνων ανέβασε στη σκηνή όλα του τα αριστουργήματα. Σε ηλικία 40 χρόνων παντρεύεται την ηθοποιό Αρμάντ Μπεζάρ, 20 χρόνια μικρότερή του. Απέκτησαν τρία παιδιά από τα οποία τα δύο πέθαναν σε μικρή ηλικία.

Με το σατιρικό του χιούμορ ανατέμνει με το νυστέρι του χαρακτήρες διεισδύει με ευχέρεια σε διαφορετικά περιβάλλοντα, όπως της αυλής (με τους δούκες και τις μαρκησίες), της αστικής τάξης (με τους εμπόρους, τους καθηγητές, τους γιατρούς, τους φαρμακοποιούς) της επαρχιακής ζωής (με τους αξεπέραστους τύπους των υπηρετριών και δούλων που καταστρώνουν συνεχώς ίντριγκες. Ο Φιλάργυρος, ο Ταρτούφος, οι Γελοίες κομψευόμενες, ο Μισάνθρωπος, τύποι παγκόσμιοι, ξεπερνούν την εποχή τους. Δεν είναι αφηρημένες αναπαραστάσεις της φιλαργυρίας, της υποκρισίας, της αλαζονείας, αλλά πρόσωπα ζω-

ντανά με τις αντιφάσεις τους, τις πονηριές αλλά και τις αρετές τους. Έτσι τα ονόματά τους έγιναν σύμβολα: δεν λέμε π.χ. έναν θεομπαίχτη αγύρτη Ταρτούφο; έναν υποχόνδριο κατά φαντασία ασθενή, έναν άτεγκτο επιτιμητή των πάντων μισάνθρωπο; ας σημειώσουμε πως τον Φιλάργυρο του τον ονομάζει Αρπαγκόν (στη μεταγλώττιση επί το ασειότερον ο Κωνσταντίνος Οικονόμος τον ονομάζει Εξηνταβελώνη). Η υπόθεση των έργων του συχνά είναι κοινότοπη, οι υπαινιγμοί όμως είναι απεριόριστοι.

Συχνά διακόπτονται οι παραστάσεις του θιάσου λόγω ασθενείας του Μολιέρου. Η υγεία του χειροτερεύει συνεχώς ιδίως μετά τον θάνατο και του δεύτερου γιου του που έζησε 10 μέρες μόνο. Αφροσιώθηκε στο θέατρο για 30 χρόνια και πέθανε σε ηλικία 51 ετών. Έπαιζε τη βραδιά του θανάτου του το τελευταίο έργο του και στην τελευταία στιγμή έπεσε κάτω με σπασμούς. Τον πήγανε στην κατοικία του όπου ξεψύχησε πνιγμένος στο αίμα που έβγαζε από το στόμα.

Άρρωστος ο ίδιος του από τη μικρή του ηλικία, μπόρεσε να παρατηρήσει δίχως αυταπάτες τους γιατρούς της εποχής του. Στα έργα του βάζει άλλοτε πρόσωπα που παρωδούν τους γιατρούς, όπως στον «Γιατρό με το στανιό», όπου ένας μέθυσος ξυλοκόπος παριστάνει τον θεραπευτή μιας όμορφης κοπέλας. Άλλοτε αληθινούς γιατρούς που έχουν μια απεριόριστη εμπιστοσύνη στην τέχνη τους

όπως στον «Κύριο Πουρσωνιάκ». Σ' αυτό το έργο δυο γιατροί προσπαθούν, υπακούοντας στις εντολές ενός φίλου τους, να βγάλουν τρελό ένα αγαθούλη χωρικό μέχρι που τον κάνουν να μεταμφιεστεί για να φύγει απαρατήρητος.

Γιατί όμως αυτά τα βέλη εναντίον των γιατρών της εποχής του;

Η κατάσταση της Ιατρικής του 17^{ου} αιώνα δικαιολογεί ίσως αυτές τις επικρίσεις. Υπήρχαν πολλοί τσαρλατάνοι και περιπλανώμενοι κομπογιαννίτες δίπλα στους αληθινούς γιατρούς που «με καθάρσια, φλεβοτομές και σιναμικές» με ύφος πομπώδες, με λατινικές ορολογίες εξασκούσαν όπως λέει στον «Γιατρό με το στανιό», το καλύτερο επάγγελμα «Γιατί είτε κάνεις καλό, είτε βλάψεις, πληρώνεσαι πάντα το ίδιο. Μπορεί και να χαλάσεις έναν άνθρωπο, μα ποτέ δεν βλέπει κανείς ένα πεθαμένο να παραπονεθεί, οι πεθαμένοι έχουν μια ευγένεια... μια διάκριση που δεν βρίσκεται άλλη στον κόσμο».

Ο κατά φαντασίαν ασθενής

Το έργο αυτό παίχτηκε για πρώτη φορά στις 10 Φεβρουαρίου του 1673 και άλλες τρεις φορές μέσα στις επόμενες 8 ημέρες με τεράστια επιτυχία. Στις 17 Φεβρουαρίου κατά τη διάρκεια της τελευταίας παράστασης ο Μολιέρος κατέρρευσε πάνω στη σκηνή. Ειπώθηκε πως ταίριαζε σαν να ήταν μια φάρσα μολιερική να πεθάνει, ενώ έπαιζε ο ίδιος του όντας άρρωστος τον ρόλο ενός αρρώστου.

Να πως περιγράφει την ημέρα αυτή η χρονικογράφος του θιάσου, η ηθοποιός Λα Γρανζ: «Έντονα καταπονημένος από ένα κρύωμα και μια φλεγμονή στο στήθος που του προκαλούσε δυνατό βήχα απ' τις μεγάλες προσπάθειες που έκανε για να αποβάλλει το φλέγμα, μια φλέβα στο σώμα του έσπασε και δεν έζησε πιο πολύ από μισή ώρα».

Εμείς εκ των υστέρων, μπορούμε να υποθέσουμε χρόνια πνευμονοπάθεια που προκάλεσαν πιθανές βρογχεκτασίες ή νεο-εξεργασίες.

Ας πούμε όμως και λίγα λόγια για την υπόθεση του έργου: Ο Αργκάν νομίζει ότι πάσχει από πολλές αρρώστιες, για να τραβά ίσως και την προσοχή της άπιστης, όπως αποκαλύπτεται αργότερα, γυναίκας του. Η κόρη του ερωτεύεται ένα νεαρό, αλλά ο ίδιος θέλει να την παντρέψει για λόγους ιδιοτελείς με ένα γιατροδάκι χωρίς μυαλό, γιο ενός επίσης άσχετου γιατρού. Κι έτσι

παίρνει αφορμή ο Μολιέρος για να τα βάλει και πάλι με τους γιατρούς, οι οποίοι για να καταπλήξουν τους ασθενείς τους χρησιμοποιούν φανταχτερή φλυαρία με λατινικούς όρους για να σκεπάσουν την ανεπάρκεια των γνώσεών τους και την έλλειψη δράσης των φαρμάκων τους. Βάζει την υπηρέτρια να τους κατακεραυνώνει λέγοντας «πρέπει να' χουν ξεκάνει πολλούς ως τώρα για να' αποκτήσουν τόσο πλούτο». Μέχρι που μεταμφιέζεται κι αυτή σε πλανόδιο γιατρό (συνηθισμένο εύρημα στα έργα του είναι να μασκαρεύονται οι αθυρόστομοι υπηρέτες σε γιατρούς κάτι που γίνεται και στη φαρσοκωμωδία του ο «Ιπτάμενος γιατρός»), για να τον παραπλανήσει ώστε να δώσει την κόρη του στον αγαπημένο της. Ακόμα δημιουργεί τον τύπο του ελευθερόφρονου Μπεράλντο του αδελφού του και τον βάζει να προβληματίζεται για τη χρησιμότητα της ιατρικής λέγοντας «ο φόβος και η ανυπομονησία μας είναι όλη η αιτία του κακού και σχεδόν όλοι οι άνθρωποι πεθαίνουν από τα φάρμακα κι όχι από τις αρρώστιες τους». Για τους γιατρούς λέει: «στα λόγια και στα έργα τους είναι διαφορετικά πρόσωπα. Τους ακούμε να μιλάνε: οι πιο άξιοι άνθρωποι του κόσμου! Τους βλέπετε να ενεργούν: οι πιο ανήξεροι των ανθρώπων! Ξέρουν να μιλούν ωραία λατινικά, ξέρουν να δίνουν ελληνικά ονόματα σε όλες τις αρρώστιες, να τις ορίζουν και να τις ταξινομούν, μα από γιατρεία δεν σκαμπάζουν γρι». Μα ο «άρρωστος» Αργκάν του αντιλέγει: «είναι εύκολο να μιλάς ενάντια στη γιατρική, όταν έχεις την υγεία σου στην εντέλεια».

Και περνώντας στον αυτοσαρκασμό να τι γράφει όταν ο αδελφός του του προτείνει να πάνε στο θέατρο για να δουν μια κωμωδία του Μολιέρου! Ας δούμε τον διάλογο αυτό.

Αργκάν: Μα αυτός ο Μολιέρος σου είναι ένας άσχετος που δεν ξέρει τι λέει. Και μου φαίνεται πολύ γελοίος να τα βάζει με ανθρώπους αξιοπρεπείς, όπως είναι οι γιατροί.

Μπεράλδος: Μα δεν τα βάζει με τους γιατρούς. Με τη γελοία τη γιατρική τα βάζει.

Αργκάν: Αν ήμουν στη θέση των γιατρών, θα εκδικιόμουν την ξετσιπωσιά του. Όταν θα αρρωστούσε θα τον άφηνα να πεθάνει χωρίς βοήθεια. Άδικα θα χτυπιόταν κι άδικα θα φώναζε.

Μπεράλδος: Μα αυτός έχει πιο πολύ μυαλό απ' τους γιατρούς σου και δεν πρόκειται να ζητήσει τη βοήθειά τους. Λέει πως τα φάρμακα μπορούν να τα παίρνουν μονάχα οι γεροί κι εύρωστοι

Ο κατά φαντασίαν ασθενής

Αυτή η τάξη πολιτών αποτελεί τη Θεία Πρόνοια για την ιατρική, την ευλογία της φαρμακευτικής, είναι η Νύμφη Ηγερία που ενέπνευσε την άσπρη μουστάρδα, το βάμμα σιναπιού, το Paraguay-Roux, την αλοιφή Regnault, το Clyso-bol και γενικά κάθε επινόηση που προορίζεται να ανακουφίσει την ανθρωπότητα που δεν υποφέρει. Ο κατά φαντασία ασθενής παραδίδεται διαδοχικά σε μια πλευρίτιδα, σε μια φυματίωση κ.ά. Εναλλάσσει τις αρρώστιες του για να ποικίλλει και την ευχαρίστησή του και κάθε μέρα αναφωνεί ψηλαφώντας τον σφυγμό του: «Θα πρέπει πράγματι να έχω σιδερένια υγεία για να αντέχω όλες αυτές τις αρρώστιες».

ανθρώποι που έχουν περίσσια δύναμη ν'αντέξουν, ενώ αυτός είναι αρρωστήρας και δεν μπορεί ούτε τη σκέτη την αρρώστια του να σηκώσει.

Οι επιθέσεις εναντίον των γιατρών δεν γίνονται μόνο στις μέρες μας από τα τηλεπαράθυρα. Μόνο που στην περίπτωση του Μολιέρου εκτός από το εξαιρετικό γούστο απέκτησαν και μια χροιά τραγικότητας με την κατάρρευσή του επί σκηνής. Είναι όπως το λέει τρομαγμένος ο ήρωάς του:

– Δεν αντέχω πια. Η εκδίκηση της γιατρικής πέφτει κατά πάνω μου!

Στο τέλος, ο «άρρωστος» πείθεται να γίνει και ο ίδιος του γιατρός γιατί όπως τον παρακινεί η υπηρέτριά του «έτσι θα μπορέσετε να γιατρευτείτε μονάχος σας στο πι και φι. Γιατί ποια αρρώστια όσο αφήφιστη και αν είναι θα μπορέσει ποτέ να τα βάλλει με ένα γιατρό;»

Κι η παρώθηση αυτή δίνει αφορμή στον Μολιέρο για μια σατιρική τελετή όπου ο «άρρωστος» αναγορεύεται γιατρός με απαγγελίες, τραγούδια και χορούς από γιατρούς, φαρμακοποιούς, και χειρουργούς. Και καθώς ο Πρόεδρος της Σχολής του δίνει το σεβάσμιο σκούφο της γιατρικής, του παρέχει την «άδεια εξασκήσεως του επαγγέλματος», όπως θα λέγαμε σήμερα, του δίνει και ευχές «να μην έχει να κάνει με παραμικρές αρρώστιες, μα με μπόλικες πανούκλες, πυρετούς, δυσεντερίες και άφθονες αιμορραγίες, ευλογίες και πνευμονίες!». Έτσι, με ζητωκραυγές τελειώνει το έργο.

Στη σκηνή όμως εκείνη που ο «άρρωστος» Αργκάν προφέρει τον όρκο του γιατρού λέγοντας λατινικά *Juro* (ορκίζομαι), ο Μολιέρος έπαθε την κρίση εκείνη με τον έντονο βήχα και έκανε αιμόπτυση. Άλλοι ιστορικοί συμπληρώνουν λέγοντας πως «τον έπιασε σπασμός που κατάφερε να τον κρύψει με μια γκριμάτσα. Υπέφερε πολύ και με μεγάλη δυσκολία τέλειωσε τον ρόλο του. Γυρίζοντας στο σπίτι του, έπεσε στο κρεβάτι. Ένας ακατάσχετος βήχας του 'φερε αιμόπτυση. Και ενώ τρέχαν βιαστικά να φέρουν τη γυναίκα του δυο καλογριές που τις φιλοξενούσε εκείνες τις ημέρες του πρόσφεραν την ύστατη βοήθεια. Μέσα στα χέρια τους άφησε την τελευταία του

πνοή. Δεν παραλείψανε να πούνε πως με τον θάνατό του «πλήρωσε όλες τις προσβολές του ενάντια στη γιατρική».

Αντιπαρερχόμαστε βέβαια την τελευταία φράση που θυμίζει δυτικό σχολαστικισμό του τύπου «ικανοποίηση της θείας δικαιοσύνης».

Ορισμένοι μελετητές έγραψαν για τη «μελαγχολία» του Μολιέρου. Ο Γκαίτε έβρισκε ότι τα έργα του Μολιέρου αγγίζουν τα όρια του τραγικού.

Ίσως να έψαχνε με μια ασύνειδη μεταβίβαση να εξακοντίσει το ταλαιπωρημένο από τις αρρώστιες σώμα του σε μια περιοχή όπου θα έλειπαν οι τσαρλατάνοι της γιατρικής, σε μια άλλη φωτεινή περιοχή κοντά «στην ελλοχεύουσα Αγάπη». Πίσω από τις επιθέσεις του στην κυριαρχούσα τότε ηθική –διπρόσωπη όπως και η ιατρική της εποχής– ίσως να κρύβεται η αγωνία του να παύσει να είναι υπό την κατοχή μιας φαντασιακής όσο και τυραννικής, με τους ιδεοκαταναγκασμούς της, αρρώστιας. Ακόμη με τις αιχμηρές του φάρσες μας ωθεί να δούμε τον εαυτό μας κατάματα σε ώρες περισυλλογής, ώρες που ακολουθούν τα ομαδικά γέλια στις κατάφωτες αίθουσες των θεάτρων όπου παίζονται οι αγέραστες κωμωδίες του. Και τότε βλέπει κανείς μέσα από αυτές, σαν σε αντικρινούς καθρέφτες εξογκωμένα και παραποιημένα κάποιες φορές, αστοχίες, παραλήψεις, λάθη, οράματα· το μεγαλείο και την αθλιότητα του ανθρώπου όπως έγραφε ο συγκαίρινός του Πασκάλ (γεννημένος το 1623). Κάτι που παραπέμπει σε όσα, υπό την επίδραση του ρομαντισμού, έγραψε ο ποιητής Αλφέρντ Μυσσέ, με αφορμή τον «Μισάνθρωπο»

Τι τρανό ξεφάντωμα

τόσο όμως λυπημένο, τόσο βαθυστόχαστο

που καθώς πας για να γελάσεις

θα 'ταν πιο καλό να κλάψεις...

Πηγές

- Collection Littéraire, Lagarde & Michard : XVIIe Siècle
- Μολιέρου: Ο κατά Φαντασίαν Ασθενής, εκδ. Κόσμος 1965, εκδ. Δωδώνη, 1993
- Γιατρός με το στανιό, Δωδώνη 1994
- Ιπτάμενος γιατρός, Επικαιρότητα, 2002
- Εξηνταβελώνης, εκδ. Ερμής.
- Πλάτων Μαυρομουστάκος: Μολιέρος, Επικαιρότητα, 2002.